

Pitanje priznanja države: Kosovo kao subjekt ili sui generis slučaj u međunarodnim odnosima?

Madžar Colić, Ivana

Professional thesis / Završni specijalistički

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:135422>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-07**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
POSLIJEDIPLOMSKI SPECIJALISTIČKI STUDIJ
VANJSKA POLITIKA I DIPLOMACIJA

IVANA MADŽAR COLIĆ

**Pitanje priznanja države: Kosovo kao subjekt ili
sui generis slučaj u međunarodnim odnosima?**

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
POSLIJEDIPLOMSKI SPECIJALISTIČKI STUDIJ
VANJSKA POLITIKA I DIPLOMACIJA

**Pitanje priznanja države: Kosovo kao subjekt ili
sui generis slučaj u međunarodnim odnosima?**

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Đana Luša

Studentica: Ivana Madžar Colić

Zagreb, rujan 2022. godine

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da sam završni specijalistički rad po nazivom „Pitanje priznanja države: Kosovo kao subjekt ili *sui generis* slučaj u međunarodnim odnosima?“, koji sam predala na ocjenu mentorici izv. prof. dr. sc Đani Luša, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili drugom učilištu te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16. – 19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Ivana Madžar Colić

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. DRŽAVA KAO SUBJEKT MEĐUNARODNOG PRAVA	5
2.1. Elementi državnosti	6
2.2. Priznanje države	7
2.3. Povlačenje priznanja države	10
3. KOSOVO	13
3.1. Gubitak autonomije	13
3.2. Geneza sukoba	15
3.3. Izgradnja institucija i stabilnog društva	17
3.4. Proglašenje neovisnosti Kosova	19
4. IZAZOVI MALE DRŽAVE	22
4.1. Protivnici jedinstvenog proglašenja neovisnosti Kosova	22
4.2. Bilateralna priznanja Kosova	25
4.3. Kampanja povlačenja priznanja pod vodstvom Srbije	26
4.4. Uloga EU	29
5. ZAKLJUČAK	32
LITERATURA	35
SAŽETAK	40

1. UVOD

Rad se bavi analizom pitanja priznanja države u međunarodnim odnosima s posebnim osvrtom na status Kosova kao subjekta međunarodnog odnosa pri čemu je bitno naglasiti povijesni kontekst nastajanja države i međunarodnog priznanja.

Cilj rada je odgovoriti na pitanje predstavlja li Kosovo subjekt međunarodnih odnosa ili je riječ o *sui generis* slučaju? Prvobitni motiv pisanja ovog rada i postavljanja navedenog istraživačkog pitanja je potreba da se razjasni kontekst proglašavanja i priznavanja neovisnosti države. Sukladno međunarodnom pravu usuglašeno je kako najvažniji subjekt međunarodnog prava država, dok elementi državnosti definiraju kriterije nastanka države iz čega proizlazi pitanje zašto se Kosovo ne tretira kao punopravni subjekt međunarodnih odnosa te postaje li država državom tek kad je međunarodno priznata od svih članica UN-a.

Kako bi razjasnili dilemu, potrebno je svaki slučaj nastanka nove države promatrati zasebno, u okviru povijesnih činjenica koje su prethodile aktu proglašenja neovisnosti. Upravo kosovsko pitanje pruža praktičan primjer jedinstvenog nastanka države čime se Kosovo svrstalo kao *sui generis* slučaj nastanka neovisne države u međunarodnoj politici.

Sam rad strukturiran je u tri dijela. U prvom dijelu definiraju se osnovni pojmovi istraživanja: država kao subjekt međunarodnog prava, zatim elementi državnosti, kao način i oblici stjecanja i povlačenja međunarodnog priznanja države. Cilj nije samo definirati navedene pojmove, nego i dati širu sliku problematike priznanja države u međunarodnim odnosima kako bi se moglo razumjeti na koji način i uz koje uvjete se stječe međunarodno priznanje novoosnovane države, obzirom da je svaki slučaj specifičan i ne može se jednoznačno definirati priznanje države za sve novoosnovane države.

U drugom, središnjem dijelu rada metodom studije slučaja na primjeru iz prakse, konkretno Kosova, prikazuju se povijesne okolnosti proglašenja neovisnosti Kosova, kao i uloga međunarodne zajednice u cijelom procesu.

Naposljetku, u završnom dijelu predstavljena je perspektiva Kosova u budućnosti, kao i mogući raspleti situacije na području Zapadnog Balkana. Budućnost Kosova i njegov međunarodni

položaj uvelike ovisi o lobiranju prijateljskih zemalja i proaktivne diplomacije Kosova, kao i kampanji Srbije za povlačenjem priznanja. Zaključno, cilj rada je ponuditi odgovor na istraživačko pitanje i tako stvoriti širu sliku o posebnostima nastanka novih država.

2. DRŽAVA KAO SUBJEKT MEĐUNARODNOG PRAVA

Subjektom međunarodnoga prava smatra se svatko onaj tko u međunarodnome pravnom poretku ima pravnu i djelatnu sposobnost. Pravna sposobnost subjekta odnosi se na sposobnost posjedovanja prava i obveza, dok se djelatna sposobnost očituje kroz sposobnost samostalnog isticanja zahtjeva prema drugim subjektima, sklapanju pravnih poslova te sudjelovanja u stvaranju i izmjeni normi međunarodnog prava, što ujedno znači i postojanje odgovornosti ako dođe do kršenja obveza koje nameće međunarodno pravo. Slijedom navedenog, nameće se zaključak kako je upravo država najvažniji subjekt međunarodnog prava. U međunarodnome pravnom poretku ona uživa pravnu i djelatnu sposobnost, a ujedno se smatra i najstarijim subjektom međunarodnoga prava (Ibler, 1987: 62 i 239).

Kako bi država bila subjekt međunarodnog prava ona prije svega treba nastati. Sama izgradnja države jedan je od najvažnijih zadataka međunarodnih organizacija i razvijenih država budući da nesigurne i slabe države generiraju probleme za međunarodnu sigurnost kao što su kriminal, terorizam i naposljetku ne manje bitno, siromaštvo.

„Pravila međunarodnoga prava određuju koje činjenice tvore učinak postanka države, i to u onoj mjeri koliko se to tiče međunarodnih odnosa. Pravni učinak postanka države nadovezuje se na činjenice, upravo kao što se pravni učinak čovjekova rođenja nadovezuje na prirodne činjenice kada se pravilima privatnoga prava određuju prirodni uvjeti koji su potrebni da se fizička osoba smatra rođenom (Jurilj cit. prema Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, 2010: 81).“

2.1. Elementi državnosti

Put prema nastanku i priznanju država definiran je još u 20. stoljeću, 1933. godine na Sedmoj međunarodnoj konvenciji u Montevideu kad se ukazala potreba utvrđivanja tradicionalnih kriterija za ispunjenje državnosti i međunarodnog priznanja. Tim dokumentom su predviđena četiri kriterija koja država treba ispuniti kako bi postala subjekt međunarodnih odnosa:

- 1) stalno stanovništvo koje podrazumijeva postojanje stabilne zajednice bez obzira na veličinu, etičku pripadnost ili nacionalnost,
- 2) definirani teritorij koji podrazumijeva postojanje trodimenzionalnog teritorija (kopno, vode, zračni prostor) unutar definiranih granica države,
- 3) demokratski izabranu vladu koja posjeduje legalnost i legitimnost kako bi efikasno mogla upravljati stanovništvom određenog teritorija,
- 4) sposobnost stupanja u odnose s drugim državama, ujedno i najvažniji kriterij, kojim država stječe mogućnost diplomatskog predstavljanja u međunarodnim odnosima (Cakolli, 2020: 6).

Navedeni kriteriji imaju smisla samo ako postoje kao cjelina i ako su međusobno povezani. Nedostatak ili nepostojanje bilo kojeg od navedenih kriterija, prema međunarodnom pravu, onemogućuje postojanje ili formiranje države. Međutim, mnogi autori su naglasili potrebu da kriteriji za državnost i priznanje budu sveobuhvatniji i ažuriraniji, zasnovani na sve dinamičnijim kretanjima u međunarodnom pravu. Neki od ostalih kriterija koji su se pojavljivali u doktrinama, a koje ovo pitanje obrađuju jesu samoodređenje, demokracija, manjinska prava i ustavna „legitimnost“ (Cakolli, 2020, cit. prema Grant, 1999:84). Lauterpacht (2012:26-31) navodi kako je glavni uvjet za priznavanje država sposobnost države da izabrana vlast ima moć u toj državi, što se pak preljeva na sposobnost države da bude neovisna naspram drugih država. Unatoč činjenici postojanja osnovnih kriterija za priznavanje državnosti, Cakolli (2020:7) navodi kako samo države koje se međusobno priznaju mogu postići međunarodno priznate sporazume, iz kojih će i proizići i određene obaveze.

Država će prestati postojati tek nakon što nestane neki od kriterija koji moraju biti ispunjeni kako bi ona uopće nastala, što znači kako tek u slučaju nestanka teritorija neke države, izginuća njezina stanovništva, prestanka djelovanja postojeće državne vlasti ili nemogućnosti

diplomatskog predstavljanja prestaje državnost. Gledajući kroz prošlost, najčešći razlog nestanka neke države bilo je osvajanje (koje mora biti konačno) i prestanak njezine državne vlasti (Jurilj, 2017:119-120).

Europska zajednica, odnosno Europska unija, usvojila je 1991. pravila za priznavanje novih država u istočnoj Europi i Sovjetskom Savezu, polazeći od Konvencije iz Montevidea, koja između ostalog podrazumijevaju: poštovanje Povelje UN, garanciju prava etničkih i manjinskih grupa u skladu s finalnim aktom iz Helsinkija i Poveljom iz Pariza, prihvaćanje svih relevantnih obaveza o razoružanju, nepriznavanje entiteta stvorenih agresijom, poštovanje principa nepovredivosti granica osim ako se to učini mirnim putem i sporazumno, privrženost regionalnoj stabilnosti i sigurnosti, kao i mirnom rješavanju svih pitanja koja proizlaze iz državne sukcesije (Štavljanin, 2009, cit. prema Hillgruber 2005:187).

U slučaju bivše SFR Jugoslavije Arbitražna komisija tzv. Badinterova komisija (Andrassy, Bakotić, Seršić, 2010:81), osnovana u okviru Međunarodne konferencije o Jugoslaviji, potvrdila je nužnost postojanja tih kriterija prilikom donošenja odluke o prestanku postojanja SFR Jugoslavije i nastanka novih država na njezinu teritoriju. Navedena Arbitražna komisija, pod predsjedanjem Roberta Badintera, ustvrdila kako je država u postupku raspadanja. Do zaključka je došla na temelju već usvojenih odluka četiriju republika (Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije i Slovenije) o vlastitoj neovisnosti i same činjenice kako savezni organi vlasti više nisu predstavljali sve članice bivše federacije (Jurilj, 2017:120).

2.2. Priznanje države

Mnogi autori (Brownile, Ibler, Andrassy, Bakotić, Vukas, Jurilj) koji se bave pitanjem priznanja države međusobno su suglasni oko njegove definicije. Stoga navode da se pod priznanjem države misli na jednostrani, slobodni akt jedne ili više država ili drugih međunarodnopravnih subjekata kojim one izričito izjavljuju kako prihvaćaju određenu političku tvorevinu kao državu, pri tome priznajući joj temeljna prava i dužnosti. Zapravo

priznanje države je politički čin, ali on svakako ne bi trebalo kršiti osnovne principe međunarodnog prava (Ibler, 1987: 256).

Kao što je kolonijalizam i postojanje strane dominacije nad pojedinim područjima obilježilo gotovo čitavu povijest, tako su se, kao odgovor na njih, usporedno javljale i tendencije ostvarivanja prava na samoodređenje. Ako samoodređenje promatramo kroz prizmu državne suverenosti, njegovo postojanje može se vezati još uz drevne civilizacije. Također i u kasnijoj povijesti bilježi se niz događaja, kao što su potpisivanje Westfalskog mira 1648. godine, zatim nezavisnost koju su bivše britanske kolonije proglasile 1776. godine na području sjevernoameričkog kontinenta, ili Francuska revolucija 1789. godine, koji u osnovi promiču načelo samoodređenja. No, osobito je imperijalizam 19. stoljeća utjecao na razvoj svijesti o neodrživosti poretka u kojemu će velike svjetske sile u cijelosti moći gospodariti drugim narodima i njihovim područjima (Perišić, 2013: 762).

Povijesno gledajući, za vrijeme 20. stoljeća broj stvorenih država se znatno povećao, upravo kao rezultat raspada kolonijalnih carstava, principa samoodređenja i raspada država uslijed dva svjetska rata. Navedeni period stvaranja država postao je poznat kao „doba secesionizma“ (Cakolli 2020: 7), obzirom na činjenicu da se vrlo malo država mirnim putem dogovorilo o razilaženju iz već postojeće zajednice.

Autori koji se bave pitanjem državnosti suglasni su o postojanju dviju osnovnih teorija koje se odnose na status priznanja: deklarativna i konstitutivna teorija priznanja državnosti.

Prema deklarativnoj teoriji državnost entiteta je neovisna o priznanju od strane drugih država, sve dok suverenitet nije stečen vojnom silom jer daje naglasak činjenici kako je postojanje država stvarno stanje, pa i samo priznanje države je prihvaćanje stvarnog stanja. Deklarativni model najpoznatije je izražen u okviru Konvencije iz Montevidea gdje u članku 3 se navodi:

„Političko postojanje države je neovisno od priznavanja od strane drugih država. Čak i prije priznanja, država ima pravo zaštititi svoj integritet i neovisnost kako bi osigurala njeno očuvanje i prosperitet, a samim time i da se organizira onako kako smatra prikladnim, da donosi zakone o svojim interesima, te da upravlja svojim uslugama i odredi jurisdikciju i nadležnost svojih sudova. Ostvarivanje ovih prava nema drugo

ograničenje osim ostvarivanja prava drugih država prema međunarodnom pravu." (Cakolli 2020, Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 1933).

Za razliku od deklarativne teorije priznanja države, u konstitutivnoj fokus leži na činjenici kako država postaje subjektom međunarodnog prava samo ako je priznata od najmanje jedne države. U duhu ove teorije priznanje države je potvrda ili konstatacija nastanka nove države u skladu s uvjetima koje utvrđuje međunarodno pravo.

Jedna od glavnih kritika konstitutivne teorije je zabuna koja nastaje kada neke države priznaju novi entitet, a druge ne. Hersch Lauterpacht, jedan od glavnih zagovornika teorije, isticao je da je obveza države dati priznanje kao moguće rješenje. Međutim, država može koristiti bilo koje kriterije kada procjenjuje treba li dati priznanje i nema obvezu koristiti takve kriterije. Mnoge države mogu priznati drugu državu samo ako im je to od koristi (Hillier, 1998: 201-2). Godine 1912. njemački pravnik Lassa Francis Lawrence Oppenheim rekao je sljedeće u vezi s konstitutivnom teorijom:

„Međunarodno pravo ne kaže da neka država ne postoji sve dok nije priznata, ali to ne primjećuje prije njezina priznanja. Samo i isključivo priznanjem država postaje međunarodna osoba i subjekt međunarodnog prava“ (Oppenheim, Roxburgh, 2005: 135).

Osim teorija koje se odnose na status priznanja države, Cokolli (2020: 9) u svom radu navodi kako postoje različite vrste priznanja koja se mogu podijeliti prema pravnoj prirodi, kvantitetu i drugim subjektima priznanja, slijedom čega i ističe dvije glavne i najcitiranije vrste priznanja: *de jure* i *de facto*. *De jure* priznanje države se odnosi na trajno priznanje koje se obično daje u izražajnom obliku formalnim aktom. Takva vrsta priznanja uključuje sve odnose između novoosnovane države i države koja ju priznaje. S obzirom na svoju formalniju i pravnu prirodu, ova vrsta priznanja je, prema autorima, nepovratna i neopoziva. Dok priznanje *de facto* predstavlja uglavnom privremeno priznanje koje dolazi kao rezultat uspostavljanja različitih varijacija odnosa među državama, ali koje nije potpuno. Priznanje *de facto* se može dodijeliti državama, vladama ili predsjednicima država ili pobunjenicima i zaraćenim stranama, ovisno od razvoja događaja. Ova vrsta priznanja može se i povući, obzirom da po svojoj prirodi nije neopoziva. Obično priznanju *de jure* prethodi priznanju *de facto* (Ibid). Kakva god da je osnova

razlikovanja *de jure* i *de facto* priznanja, posljedice ova dva oblika priznanja su uglavnom iste – država koja daje priznanje i država koja se priznaje uspostavljaju međusobne odnose.

Također priznanja države se mogu razlikovati temeljem načina davanja priznanja, slijedom čega se razlikuju prešutna i izričita priznanja. Pod izričitim priznanjem se podrazumijeva jednostrani čin priznanja u formalnom obliku. U praksi država, izričito priznanje može biti učinjeno formalnim objavljivanjem priznanja, privatnom porukom premjera/predsjednika države ili ministra vanjskih poslova, diplomatskom notom ili sam akt o priznanju može biti implementiran u višestrani ugovor. Za razliku od izričitog, prešutno priznanje, kao što mu i samo ime kaže, može se dati aktom koji nije nužno formalnog karaktera. Akt u ovom slučaju može imati i oblik akcije, odnosno odluku o zaključivanju sporazuma s novom državom ili odluku o razmjeni diplomatskih predstavnika (Ibler, 1987: 256).

Nadalje, priznanja država mogu biti individualna i kolektivna. U međunarodnom pravu prevladava individualno priznanje, na relaciji država – država. Pored individualnog, postoji i kolektivno priznanje države, pod kojim se smatra priznanje određene političke zajednice kao države od strane međunarodne zajednice. Primjer kolektivnog priznanja ogledava se u situaciji prijema određene države u Ujedinjene narode kao države članice, uz naglasak da se priznanje ne odnosi na one članice koje su glasale protiv ulaska nove države u Ujedinjene narode.

2.3. Povlačenje priznanja države

Na međunarodnoj razini, dobiveno priznanje državu ovlašćuje na sva prava i dužnosti prema međunarodnom pravu. Priznanje države ne znači automatski kako su ostale države koje su je priznale odmah obvezne uspostaviti diplomatske odnose s njom – to ostaje u domeni njihove politike i političkih odluka.

Paralelno s povećanjem broja novoosnovanih država na principu samoodređenja, javlja se i kampanja osporavanja i povlačenja priznanja. Države čiji su se entiteti proglasili neovisnim i tako su izgubile dio svog teritorija, stanovništva i prirodnih resursa, pokušavaju kampanjom

povlačenja priznanja osporiti novoosnovanu državu i otežati joj put prema potpunom međunarodnom priznanju. Takav oblik kampanje nije moguće voditi bez strateških partnera u vidu velikih država koje mogu ponuditi određene ekonomske beneficije ili ostvarenja geopolitičkih interesa kao protuuslugu za povlačenje već danog priznanja (Cakolli 2020: 4).

S obzirom na to kako su priznanja vid političkog djelovanja, na državi je da procijeni određenu situaciju kao valjan razlog za povlačenje priznanja. Takav pristup uglavnom podržavaju protivnici deklarativne teorije državnosti, a kao razlog navode da sam čin povlačenja priznanja obično odgovara političkim interesima država. Do povlačenja priznanja najčešće dolazi kod novoosnovanih država s djelomičnim međunarodnim priznanjem, koje kao takve nisu postale dio Ujedinjenih naroda i samim time nemaju potrebnu međunarodnu potporu. Neke od država koje su se suočile s kampanjom povlačenja priznanja su Kosovo od Srbije, Abhazija i Južna Osetija od Gruzije, Tajvan od Kine i Zapadna Sahara od Maroka (Cakolli 2020: 9).

Nadalje, protivnici koncepta povlačenja priznanja navode kako se nakon već jednom danog priznanja nema što povući, obzirom da postoji već službeno, *de jure*, priznanje i uspostavljeni bilateralni odnosi. Iznimno, povlačenje priznanja države ima svoju opravdanost u situaciji kada je novoosnovana država priznata *de facto*, nakon čega traži i potpuno priznanje, a da pri tome nije uopće ispunila ili više ne posjeduje sve kriterije za državnost.

Obzirom na navedeno, i dalje će postojati međunarodna praksa država da iskorištavaju koncept povlačenja priznanja zbog nepostojanja zabrane ili koncizne odredbe o povlačenju priznanja, čime se daje prostor za manipuliranje i lov u mutnom.

Također, važno je naglasiti postojanje razlike između povlačenja priznanja i prekida diplomatskih odnosa, budući da prekid diplomatskih odnosa nužno ne znači i povlačenje priznanja. Najčešći razlog za prekid diplomatskih odnosa je neslaganje s političkim postupcima koje provodi izvršna vlast određene države i to je kao takvo uobičajeno postupanje u međunarodnim odnosima, dok je samo povlačenje priznanja vrlo neobičajna praksa koju u svom međunarodnom djelovanju pretežno koriste male, nerazvijene zemlje Trećeg svijeta. Samo povlačenje priznanja bitno ne utječe na razvoj diplomatskih odnosa jer najčešće novoosnovana država nije niti razvila bilateralni odnos s takvim zemljama, ali težina koju povlačenje nosi sa sobom se ogleda u nemogućnosti pristupanja raznim međunarodnim organizacijama jer novoosnovana država nema dovoljan broj priznanja koji uvjetuju pristup

takvim organizacijama. Slijedom toga novoosnovana država je u *status quo* poziciji, obzirom da njen gospodarski i institucionalni razvoj ovisi o međunarodnim priznanjima, dok se čin priznanja veže uz ulogu u međunarodnim institucijama koje joj mogu omogućiti razvoj, a kojih ipak ne može postati član (Cakolli 2020:11).

Samo povlačenje priznanja, iako nije službeno definirano, provodi se u nekoliko koraka. Visoka (2020: 241-255) u svom radu ističe tri koraka koja dovode do odluke o povlačenju priznanja. Prvi korak se odnosi na unutarnje i vanjsko osporavanje suvereniteta i nezavisnosti države koja je podnijela zahtjev, od strane države koja je izvršila ili djelomično preuzela vlast nad njom. Drugi korak se odnosi na postupak uvjeravanja drugih država da preispituju svoju odluku o priznanju države koja je podnijela zahtjev, te na kraju i treći korak u povlačenju priznanja koji uključuje prekid diplomatskih aktivnosti i zauzimanje međunarodno neutralnog položaja prema državi koja traži priznanje. Postupak povlačenja priznanja okončan je slanjem usmene poruke državi koja je inicijator povlačenja priznanja, gdje joj se priznaje suverenitet nad spornim teritorijem ili se odlučuju za neutralni stav prema obje države sve dok same mirnim putem riješe pitanje suvereniteta. (Cakolli 2020: 10)

Kao što je navedeno, povlačenje priznanja novoosnovane države često je zbog ekonomskih i geopolitičkih interesa država, obzirom da takvo što najčešće koriste male države slabog i ograničenog političkog utjecaja. Upravo navedena činjenica utječe na to u kojem trenutku će igrati nogomet s institutom priznanja država, jer kako lopta na terenu ide od gola do gola, s jedne strane na drugu, tako i male i relativno nevažne države povlače i ponovno priznaju novoosnovane države sve dok strateški partner, najčešće velika, politički i gospodarski bitna država svojim utjecajem napravi prevagu u konačnom rješenju. Znači rezultat utakmice koja se zove međunarodno priznanje novoosnovane države ovisi o snazi i sposobnosti glavnog igrača kojeg u svom timu ima novoosnovana država.

3. KOSOVO

Kako bi jasnije razumjeli navedenu teoriju, u ovom poglavlju bit će prikazan praktičan primjer novoosnovane države, države krvave prošlosti – Republike Kosovo, male države na brdovitom Balkanu poznatom po turbulentnim događajima. Kosovsko pitanje je bilo posljednje u nizu neriješenih balkanskih pitanja, posljednja stanica u procesu raspada Jugoslavije.

Život u Jugoslaviji, kao i proces izlazaka iz nje, za sve narode saveznih republika povijest je za sebe. Proces raspada bio je bolan i tragičan, obzirom na činjenicu da Srbija nije pristajala na miran i dogovoren razlaz jer nije priznavala teritorijalni integritet drugih federalnih jedinica. Srbija predvođena Miloševićem je željela granice Velike Srbije koje su uključivali teritorije i tamo gdje su Srbi živjeli kao manjina, što je obuhvaćalo teritorije Hrvatske, najmanje pola Bosne i Hercegovine te cijelo Kosovo (Vilasi, 2016: 24).

3.1. Gubitak autonomije

Socijalistička Republika Srbija (Srbija) kao dio SFR Jugoslavije bila je izuzetno moćna i utjecajna u političkom smislu, iako je gospodarski bila u grupi slabije razvijenih republika. Upravo svoje slabosti su prekrivali nacionalizmom koji je naposljetku bio presudan za krvavi raspad. Režim koji je predvodio Slobodan Milošević je stavio naglasak na ekspanzionizam i poticanje sukoba kako bi skrenuo pozornost s teškoća koje je nosila tržišna ekonomija i problema u gospodarstvu. U duhu srpskog ekspanzionizma je i mitska ideologija o srednjovjekovnoj državi Srbiji koja je navodno nastala na prostorima današnjeg Kosova, u čiji prilog navode kako izvorno sjedište srpske pravoslavne crkve je u Peći, iako je tamo preseljeno nakon spaljivanja manastira u Žići (Caratan, 1996: 5).

Kosovo je u sklopu Jugoslavije bilo autonomna srpska pokrajina za koju ustavom nije predviđena mogućnost odcjepljenja. Iako je Komunistička partija Jugoslavije predviđala mogućnost samoodređenja za Kosovo, od toga je odustala te je Kosovo postalo autonomna oblast u okviru Srbije. (Giba, 2017: 18). Ustavom Jugoslavije iz 1974. politički status Kosova

se dodatno poboljšao, obzirom da je Kosovo dobilo autonomiju i steklo ovlasti punopravnih republika kao što je mjesto u Skupštini SFRJ te u Ustavnom sudu i Predsjedništvu SFRJ. Kosovo je uživalo potpunu izvršnu, zakonodavnu i pravosudnu autonomiju: imalo je svoj ustav, zakonodavne nadležnosti i političke ovlasti koje su uključivale čak i obranu i vanjske poslove. Miloševićeva vlast 1989., uz pomoć podobnih srpskih političara i represivnog aparata, vojske i policije, osigurava usvajanje amandmana kojim se dokida autonomija Kosova. Upravo zbog načina na koji se donijela taka odluka o statusu Kosova, proizlazi zaključak kako je autonomija ukinuta protuustavno državnim udarom (Caratan, 1996: 6).

Kosovski Albanci ne odustaju od borbe za ostvarenje prava na svoju državu, prvenstveno iz razloga da su kao većina podčinjeni volji manjine. Odgovor Albanaca na gubitak autonomije bio je pasivan otpor pod vodstvom Ibrahima Rugove i Demokratskog saveza Kosova – DSK (Tatalović, 1999: 53), koji nikako nije uspijevaio skrenuti pozornost međunarodne zajednice na kosovsko pitanje. Rugova je vjerovao kako se odcjepljenje Kosova od Srbije može postići i na nenasilan način jer je smatrao da ukoliko pruže oružani otpor srpskoj agresiji to će ih dovesti do masovnih krvoprolića s obzirom na to da Srbija raspolagala superiornijom vojnom silom. Time bi također djelovanje svoje stranke izložio nemilosti Miloševićevog režima, od kojeg je do tada bio relativno toleriran (Pavković, 2013: 12-15).

Kosovski Albanci su se počeli osjećati kao građani drugog reda, na teritoriju gdje su bili većinsko stanovništvo, obzirom na diskriminaciju albanske populacije koja je bila konstanta kosovske situacije. Krvavi Miloševićev režim provodio je politiku straha temeljenu na strategiji iseljavanja albanskog stanovništva koja uključuje nasilne deportacije, zločine i progone, a sve u cilju smanjenja albanskog stanovništva i etničkog čišćenja teritorija.

Sve se to događalo u sjeni rata u Bosni i Hercegovini, koji je ipak više angažirao međunarodnu javnost. Nakon masovnih zločina i etničkog čišćenja počinjenog pod patronatom Miloševićevog režima, međunarodna zajednica shvaća kako se situacija u Bosni i Hercegovini se otela kontroli. Rješenje se napokon našlo 1995. u vidu mirovnog sporazuma potpisanog u Daytonu, kojim se staje na kraj ratnim razaranjima. Obzirom na ustupke koje je Milošević morao prihvatiti, međunarodna zajednica nije dodatno inzistirala na rješenju kosovskog pitanja u sklopu mirovnog sporazuma kako Milošević ne bi bio ponižen do kraja i stjeran u kut. Stoga kosovski Albanci ostaju prepušteni sami sebi.

Razočaranje nakon godina pasivnog otpora kosovske Albance dovodi do radikalizacije i počinju sve više podupirati Oslobođilačku vojsku Kosova (OVK). Vojna strategija OVK-a bila je strategija provociranja koja se temeljila na gerilskim napadima srpskih sigurnosnih snaga i srpskog civilnog stanovništva kako bi izazvali snažan srpski odgovor, što je imalo za cilj probuditi interes međunarodne zajednice (Pavković, 2013: 12). S obzirom na to da srpska strana konstantno koristi strategiju sile i zastrašivanja nad kosovskim Albancima, sukobi eskaliraju u trenutku kad srpske specijalne snage ubijaju Adema Jasharija, jednog od vođa OVK, uključujući i njegovu kompletnu obitelj. Likvidacija čak 48 članova obitelji Jashari, potakla je masovno pristupanje kosovskih Albanaca u redove OVK-a s ciljem pružanja aktivnijeg otpora koji poprima obilježja oružanog sukoba (Kulenović, 1998: 103).

3.2. Geneza sukoba

Nakon rata u Hrvatskoj, zatim u Bosni i Hercegovini, u jesen 1998. godine zaoštavaju se ionako napeti odnosi Kosova i Srbije, čime započinje ratno stanje na Kosovu. Dinamika nasilja koji je sponzorirala srpska država poprimila je oblik etničkog čišćenja. Međunarodna zajednica, predvođena Sjedinjenim Američkim Državama, ovaj put odlučila je ne stajati po strani, nego aktivno djelovati kako se ne bi ponovio još jedan Vukovar ili još jedna Srebrenica. „Nećemo stajati sa strane i promatrati kako srpske vlasti na Kosovu rade ono što im više ne polazi za rukom u Bosni” (Albright, 2005: 312).

Za vrijeme kosovske krize, Milošević se nije pretjerano zamario traženjem političkog rješenja krize, nego je opetovano krivnju za cjelokupnu situaciju prebacivao na gerilska djelovanja OVK-a. S obzirom na strategiju djelovanja OVK-a, bilo je jasno kako dio krivnje za napeto stanje leži i na njima. Zapad predvođen SAD-om bio je svjestan činjenice kako ne može računati na Vijeće sigurnosti za autorizaciju sile zbog veta Rusije i Kine, stoga kao kompromis tom stanju Vijeće sigurnosti usvaja rezolucije, najprije Rezoluciju 1160, a zatim i Rezoluciju 1199 kojom deklarira stanje na Kosovu kao prijetnju miru i stabilnosti te poziva obje strane na primirje i suzdržavanje od daljnjih sukoba (Albright, 2005: 318).

Nažalost, sukobi su i dalje se nastavili, praćeni brojnim zločinima, progonima stanovništva i etničkim čišćenjem, koji su za cilj imali promjenu demografske strukture Kosova. U listopadu 1998. godine počinjen je masakr u Gornjem Obrinju nad civilnim stanovništvom, što aktivira američku diplomaciju da reagira unutar NATO-a, obzirom da su bili svjesni kako neće dobiti u UN-a autorizaciju upotrebe sile. Na sastanku u Beogradu kojem su nazočili visoki dužnosnici NATO-a i američki veleposlanik Richard Holbrooke, Milošević je dobio ultimatum da će Srbija biti bombardirana ako ne prestanu borbena djelovanja, osigura povratak prognanih i izbjeglih, povlačenje srpskih snaga s Kosova, ustroj multietničkih policijskih snaga, te obveza suradnje s Haškim sudom, što je naravno Milošević načelno prihvatio. Postignuti sporazum je bio kratkog vijeka, obzirom da umjesto smanjenja, dolazi do eskalacije nasilja (Giba, 2017: 21).

Ono što je napokon pokrenulo na djelovanje međunarodnu zajednicu su prizori i slike masakriranih civila u selu Račak, u siječnju 1999. Svijet je oštro osudio takav zločin, te konačno shvatio da se Miloševićev režim mora zaustaviti, kako bi izbjegli novu humanitarnu katastrofu (Vllasi, 2016: 524).

Članice NATO-a predvođene SAD-om te Ruska Federacija pozvale su obje sukobljene strane na mirovne pregovore u Rambouilletu gdje je izložen plan rješenja kosovske situacije. Sporazum koji je trebao jamčiti slobodno kretanje osoblju NATO-a na Kosovu, te predviđao široke ovlasti samouprave za Kosovo, poštivajući teritorijalnu cjelovitost SRJ tri godine prije održavanja referenduma o statusu Kosova, što srpska strana odbija jer je smatrala neprihvatljivim poglavlje o humanitarnoj pomoći i obnovi, dok kosovska delegacija isti potpisuje iako im nije omogućena neovisnost. Tim Judah, jedan od članova pregovaračkog tima, to je komentirao na sljedeći način: „Objema stranama je rečeno – potpiši ili umri“ (Tierney, 2014: 105). Nakon propasti pregovora, NATO odlučuje intervenirati 24. ožujka 1999. godine čime započinje dugih 78 dana ofenzive iz zraka, sve do 11. lipnja 1999. godine. Vukadinović (1999: 68) navodi kako je intervencija imala tri cilja. Prvi cilj je bio dokazati NATO-ovu ozbiljnost u očuvanju univerzalnih vrijednosti, stabilnosti i mira te protivljenje agresiji kao sredstvu za ostvarenje cilja. Također željelo se zaustaviti Miloševićev masakr nad civilima te ga sankcionirati. Treći cilj je bio onesposobiti i umanjiti srpske vojne kapacitete kako Srbija više ne bi mogla voditi rat. Bila je to prva uporaba oružanih snaga protiv druge suverene države u cilju provedbe Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a, a da pri tomu nisu dobili odobrenje od istog tog Vijeća zbog činjenice da je Rusija i Kina na odluku uložile veto (Jurilj, Galić; 2012: 420).

Od strane srpskih snaga intenzivno je provedena kampanja etničkog čišćenja što potvrđuje činjenica da je u tjedan dana od početka sukoba više od 300 000 kosovskih Albanaca napustilo Kosovo. „Do travnja 1999. godine Ujedinjeni narodi su izvijestili da je 850 000 ljudi, većinom kosovskih Albanaca, moralo napustiti svoje domove“ (Božinović, 2010: 222). Kao što uvijek biva i dalje vlada nesuglasje oko broja prognanih kosovskih Albanaca, pa tako Srbiji naklonjeni analitičari prihvaćaju da je bilo oko 35 000 prognanih u godini uoči NATO-ve intervencije predvođene SAD-om. Gledajući analitičare koji su naklonjeni Kosovu brojka se penje i preko milijun prognanih. Visoki predstavnik UN-a za izbjeglice procjenjivao je brojku oko 460 000 kosovskih Albanaca, dok prema podacima UNHCR-a broj prognanih bio 917 900, a ubijenih odnosno nestalih procjenjivao se na 10 000 do 100 000 (Caratan, 1999: 7).

Paralelno sa zračnom kampanjom bombardiranja vođeni su i mirovni pregovori o prekidu ratnog stanja. Naposljetku suočen s ozbiljnošću NATO saveznika, napredovanjem OVK-a, podizanjem haške optužnice za zločine protiv čovječnosti te uskraćivanjem ruske podrške, Milošević potpisuje kapitulaciju i prihvaća mirovne uvjete. Potpisivanjem sporazuma i donošenjem Rezolucije 1244 UN-a uspostavljen je međunarodni protektorat na Kosovu koji će osigurati mir i stabilnost potrebnu za daljnji proces uspostave kosovske države (Madej, 2022: 62). Rezolucija je priznavala nominalni suverenitet SRJ, ali joj je oduzela sva obilježja državnosti nad Kosovom.

3.3. Izgradnja institucija i stabilnog društva

Izazovi pred međunarodnom zajednicom su bili veliki, obzirom da se radilo o devastiranom području koje je trebalo nanovo izgraditi i osigurati funkcioniranje društva. Rezolucijom 1244 je predviđeno uspostavljanje privremene misije na Kosovu – United Nation Mission in Kosovo (UNMIK), kojom se regulirala međunarodna prisutnost na Kosovu u vidu civilnih i vojnih struktura. Raspoređivanje NATO međunarodnih snaga pod misijom KFOR značilo je uspostavu sigurnosti na terenu, obzirom da je jedna od glavnih zadaća UN-a i NATO bilo osigurati autonomiju i samoupravu Kosovu (Ramet, 2009: 659). UNMIK je strukturirana u skladu s četiri

stupa ovlasti djelovanja – prvi je odgovoran za humanitarne poslove koje je vodio UNHCR, drugi za policijske snage i pravosuđe izravno pod nadzorom UN-om, treći za izgradnju civilne uprave i demokratizaciju pod OEES-om, a četvrti za gospodarsku obnovu za koju je odgovorna bila EU (Bolton, Visoka, 2010: 13). Malazogu (2007: 11) navodi kako je na Kosovu međunarodna zajednica preuzela ulogu privremenog skrbnika, što nije bio slučaj ni u jednom drugom sukobljenom području. Postoje slučajevi međunarodnog uplitanja u posredovanje, čuvanja primirja ili pristajanja država na neovisnost, ali Kosovo je jedini slučaj pod međunarodnim protektoratom s otvorenim statusom.

Veliki doprinos UNMIK misiji dali su Europska unija i NATO, obzirom da je razvoj gospodarstva moguć jedino u okruženju mira i stabilnosti. NATO-ove Snage za Kosovo – KFOR imale su niz zadataka od pomoći pri povratku raseljenog stanovništva i izbjeglica; obnove i razminiranja; medicinske pomoći; sigurnosti i javnog reda; sigurnosti etničkih manjina; zaštite nasljeđa; sigurnosti granica; zabranu šverca oružjem; provedbu programa amnestije za predano oružje, streljivo i eksplozivna sredstva širom Kosova; uništenje oružja; i potporu uspostavi civilnih institucija, zakonu i redu, pravosudnom i kaznenom sustavu, izbornom postupku i ostalim aspektima političkog, ekonomskog i društvenog života pokrajine (nato.int, 2022). Za razliku od uloge NATO, EU je primarno imala ulogu obnove propalog gospodarstva, gdje je uspješno obnovila bankarski sektor i koncentrirala se na privatizaciju bivše socijalističke ekonomije. Udruženim snagama, dali su veliki poticaj Kosovu da stvori uvjete funkcionalne države.

Iako se sigurnosno stanje znatno poboljšalo, ipak 2004. izbijaju neredi usmjereni protiv manjina, u kojima su međunarodne snage pokazale nedovoljnu koordiniranost, stoga su poduzete aktivnosti kako bi se stvorilo neovisno i nepristrano sudstvo koje će biti u stanju sankcionirati buduće pokušaje takvog ponašanja. Time se pokazalo kako ipak najvažnija zadata UN-ove misije je izgradnja funkcionalne države koja će imati odgovorne institucije za demokratsko i samostalno vladanje nad teritorijem na koji polaže pravo.

Jurilj i Galić (2012: 423) u svom radu navode faze UN-ove misije na Kosovu. U prvoj fazi od sredine 1999. UNMIK je samostalno provodila vlast na Kosovu do početka 2000., kada je osnovala Kosovsko tranzicijsko vijeće koje je uključivalo predstavnike političkih stranaka i manjina. Također su osnovali Zajedničku sudsku komisiju, ali ona nije imala ozbiljnije ovlasti.

U drugoj fazi navode kako je UNMIK zajedno s predstavnicima lokalne vlasti surađivao u okviru Zajedničke sudske komisije s ciljem rješavanja problema paralelne vlade što su je stvorili lokalni političari. UNMIK je radio na stvaranju institucija koje bi bile u stanju funkcionirati demokratski. Ključnu ulogu imao je Visoki predstavnik jer je imao ovlasti prihvaćanja i odbijanja amandmana i zakona. Najvažniji korak za kosovske Albance bilo je osnivanje UNMIK-ove općinske administracije koja je mogla upravljati urbanom gradnjom i planiranjem, javnom službom, zdravstvom, obrazovanjem i pitanjima zaštite okoliša, a članovi su bili lokalno stanovništvo.

Ozbiljan uspjeh UN-ove misije bilo je održavanje izbora za kosovsku skupštinu. Skupština je dobila ovlasti od UNMIK-a za upravljanje pitanjima gospodarstva i pravosuđa, izbora predsjednika Kosova i vlade na čelu s premijerom. UNMIK je počeo primjenjivati strategiju standard prije statusa, koja se temeljila na zahtjevu za funkcioniranjem demokratskih institucija, vladavine prava, zaštite prava manjina i uspostave konkurentnog gospodarstva, kako bi Kosovo dobilo više autonomije. Postupnim davanjem slobode i samostalnosti u funkcioniranju institucija i društva, željelo se uvjeriti u sposobnost upravljanja državom bez međunarodnog protektorata. Proglašavanjem neovisnosti Kosova 2008., misija gubi prvotnu svrhu, te postaje element nadzora sa znatno manjim ovlastima. Ako sagledamo navedeni period, može se zaključiti kako je UNMIK napravio mnogo za razvoj demokracije, moglo bi se reći da je bio osam godina vlada jedne države jer iako je Kosovo do 2008. bilo teritorijalno dio SRJ, ona ipak nije imala nikakve ovlasti upravljanja tim teritorijem (Jurilj, Galić, 2012:424).

3.4. Proglašenje neovisnosti Kosova

S obzirom na to da u Srbiji više nije bilo Miloševića, njegovi nasljednici su se odricali njegove politike prema Kosovu, ali i dalje su polagali pravo nad Kosovom kao djelom svoje države, iako su bili svjesni da nema više povratka na staro. S ciljem povratka Kosova pod okrilje SRJ

vodili su pregovore s posredničkom trojkom diplomata iz Rusije, SAD-a i EU, u periodu od veljače 2006. do ožujka 2007. godine. Srbija je računala na podršku Rusije, kao što su predstavnici kosovskih Albanaca računali na podršku SAD-a i ključnih europskih zemalja. U takvoj situaciji nijedna strana nije bila spremna na kompromis (bbcnews, 2022).

Pregovori o budućem statusu Kosova odvijali su se u dvije faze. U prvoj fazi, UN-ov posebni izaslanik za Kosovo Martti Ahtisaari dao je prijedlog i preporuku koji su se između ostalog odnosili i na to da nema povratka na stanje od prije 1999. godine, te da nema mogućnosti promjena granica Kosova ili pak sjedinjenja s drugom državom. Naravno da takvo rješenje pitanje za Srbiju i Rusiju nije bilo prihvatljivo. U drugoj fazi pregovora, Ahtisaari je izložio plan pod nazivom Sveobuhvatni prijedlog za rješenje statusa Kosova, kojim bi se uspostavila kosovska država te pri tom podjednako zadovoljili interesi srpske i albanske strane. Prijedlog je predviđao čitav niz odredbi, članka i aneksa koji se tiču ustavnih, pravosudnih, imovinskih, sigurnosnih i drugih mjera koje su imale za cilj doprinijeti razvoju multietničkog i demokratskog Kosova. Za srpsku zajednicu najvažnije tačke plana, između ostalih, ticale su se upravo zaštite ljudskih i prava zajednice, decentralizacije i zaštite i očuvanja kulturnog-povijesnog i vjerskog nasljeđa. Poseban naglasak je također stavljen i na decentralizaciju i kontrolu zajednica nad njihovim lokalnim samoupravama, ekonomijom i kulturnim praksama. Također plan je predstavljao temelje kosovske državnosti koje su poslije uglavljene i u ustav Kosova. Iako se u nacrtu dokumenta nije spominjala riječ neovisnost, kosovski čelnici izrazili su uvjerenje da će međunarodni proces rješavanja statusa Kosova, predvođen Ahtisaarijem, uskoro završiti neovisnošću Kosova. Planom je predviđeno kako bi cjelokupan proces tranzicije Kosova nadgledao međunarodni civilni predstavnik, predstavnik EU i predstavnik NATO-a, iako su same države članice EU bile podijeljene oko pitanja kosovske neovisnosti, svejedno europski lideri nastojali dati potporu provedbi plana (Prishtina Insight, 2017).

S obzirom na navedeno, bilo je i više nego očito kako predstavnicima Srbije takav prijedlog rješenja situacije nije prihvatljiv. U takvoj situaciji 17. veljače 2008. političko vodstvo Kosova odlučuje se na logičan potez – Skupština Kosova jednostrano proglašava neovisnost Kosova od SRJ. U Deklaraciji za neovisnost jasno se izražava kako je njeno donošenje u skladu s Ahtisaarijevim planom, zbog čega se Kosovo proglašava demokratskom, sekularnom i multietničkom republikom vodeći se načelima jednakostima (Sudar, Guštin, 2022: 108). Već u prvom mjesecu od proglašenja neovisnosti većina zapadnih država je priznala neovisnost

Kosova, među kojima se ističu SAD, Francuska, Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Australija, a samo godinu dana od proglašenja neovisnosti Kosovo je priznalo više od 60 zemalja.

Wolfgang Ischinger, predstavnik EU u pregovorima trojke o budućnosti Kosova, u posljednjem pokušaju pronalaska rješenja, izjavio je:

„Bili smo u pravu jer su sve druge opcije bile iscrpljene. Bili smo u pravu jer je to bio jedini način i za kosovske Srbe i za kosovske Albance da krenu prema nekom stabilnom rješenju. Moje je mišljenje kako Srbija je izgubila Kosovo prije devet godina, točnije 1999. godine, te da je to posljedica nevjerojatno brutalnih i represivnih akcija režima Slobodana Miloševića. Bio sam na terenu i osobno sam se u to uvjerio. Ne treba zaboraviti kako do NATO intervencije dolazi s ciljem da se zaustave zločini i sačuvaju ljudski životi. Nije sadašnja srpska Vlada izgubila Kosovo. Po mom mišljenju ta Vlada zaslužuje pohvale za mnoge hrabre odluke koje je donijela ove godine. Milošević je izgubio Kosovo. Nakon osam godina uprave UN-a na Kosovu, zato što u tom periodu nije bilo nikakvog prisustva ni srpske Vlade ni srpske policije na Kosovu i poslije svega što se dogodilo 1999. godine i ranije, je li uopće moguće zamisliti da međunarodna zajednica mogla vratiti Kosovo pod srpsku upravu? Ja ne mogu zamisliti nemoralniju odluku. Da, možda je to moguće braniti na osnovu nekih pravnih normi, ali to apsolutno nije moguće braniti ni s jednog moralnog i političkog stajališta i svaka druga odluka vodila bi novoj dubokoj krizi, ako ne i novim sukobima”(Štavljanin, 2009: 323).

4. IZAZOVI MALE DRŽAVE

Marijan (2021:70) u svom radu navodi kako je upravo Ahtisaarijev plan odraz stava SAD-a i saveznika o statusu Kosova. U prilog toj tvrdnji navodi i izjavu koju je 2008. povodom proglašenja neovisnosti, dao američki predsjednik Barack Obama, u kojoj između ostalog naglašava:

„Današnje proglašenje neovisnosti, koje je objavilo rukovodstvo Kosova, završava lanac događaja koji su započeli krvavim raspadom bivše Jugoslavije. Neovisnost Kosova je jedinstvena situacija koja je rezultat nepopravljive štete koju su izazvale akcije Slobodana Miloševića, to ni na koji način nije presedan za bilo koga drugoga u regiji ili širom svijeta.”

Upravo navedeno potvrđuje kako Kosovo jedinstven – *sui generis* slučaj u međunarodnoj politici i kao takav ne može biti primijenjen ni za jedan drugi slučaj, obzirom da je kao pokrajina SRJ bio godinama pod međunarodnom upravom uslijed trajno narušenog suživota dvaju naroda, bez ikakve centralne vlasti države čija je pokrajina, te samim time njeno proglašenje neovisnosti je logičan slijed događaja.

4.1. Protivnici jedinstvenog proglašenja neovisnosti Kosova

Postoje brojni protivnici (Watson, Jaber, Woodward, Bose) proglašenja kosovske neovisnosti koji u svojim radovima nastoje dati čvrste argumente za svoje tvrdnje. Između ostalog, tvrdnje temelje na činjenici kako Kosovo nije ni najmanje jedinstven slučaj koji zahtjeva jedinstveno rješenje, pobijajući Ahtisaarijevu izjavu, argumentom kako je upitna jedinstvenost kosovskog slučaja s obzirom na to da se Kosovo našlo pod međunarodnom upravom kao rezultat povijesnih okolnosti na zapadnom Balkanu, te da slične tvrdnje mogu iznijeti i drugi pokreti koji teže neovisnosti od matice zemlje (e – international relations, 2013). Argument koji iznose nema uporište, obzirom da je međunarodna uprava na Kosovu bila rješenje za sprječavanje

humanitarne katastrofe velikih razmjera na teritoriju gdje su nepovratno uništeni svi oblici suživota dvaju naroda uslijed konstantnog kršenja temeljnih ljudskih prava.

Nadalje, protivnici naglašavaju kako nije moguće promatrati Kosovo u kontekstu raspada Jugoslavije i stvaranja novih država bivših republika s obzirom na to da je Kosovo bilo isključivo autonomna pokrajina unutar Republike Srbije (e – international relations, 2013). Tom tvrdnjom žele pobiti činjenicu da je Kosovo od 1974. godine uživalo jednaka prava kao i republike. Naime, jedina razlika je ležala u činjenici da je bilo autonomna pokrajina, a ne republika.

Također pobijaju argument da jedinstvenost slučaja leži u činjenici kako je Kosovo bilo pod međunarodnom upravom nakon što je Srbija izgubila pravo upravljanja zbog konstantnog kršenja ljudska prava kosovskih Albanaca, navodeći kako se kršenje ljudskih prava ne može smatrati jedinstvenom okolnošću. Argument temelje na činjenici kako u svijetu postoje brojne etničke skupine koje traže neovisnost, a izložene su kršenju ljudskih prava, poput Tibeta, Palestine, Kašmira, ali svejedno međunarodna zajednica ne poduzima aktivnosti kao u slučaju Kosova. U tom slučaju međunarodna zajednica bi se suočila s rizikom nastanka niza malih i politički nestabilnih država, što bi dovelo do neodrživog svjetskog poretka.

Nadalje, kao ključni element ističu heterogenost države unutar koje bi bili zastupljeni kriteriji dijeljenja moći, prava veta manjine, proporcionalnost i segmentalna autonomija koja bi doprinijela uravnoteženoj društvenoj heterogenosti, a ne podjele temeljem etničke pripadnosti. Za njih bi društveni pluralizam mogao biti pogodan za stabilnu državu temeljenu na demokraciji jer u tom slučaju različite skupine nadziru međusobno ponašanje. Upravo takvo uređenje države po njima bi bilo rješenje budućeg suživota Srba i kosovskih Albanaca u SRJ (e – international relations, 2013). No, problem ovog argumenta leži u činjenici da SRJ nije imala izgrađen društveni pluralizam, nego se temeljila na potpunoj dominaciji jedne skupine nad drugom, čime nije bilo osnovnih preduvjeta za izgradnju heterogenog društva.

Protivnici kosovskog rješenja ističu kako jednostrano odcjepljenje i proglašenje neovisnosti Kosova dovodi do porasta nacionalizma na Zapadnom Balkanu navodeći Bosnu i Hercegovinu i Makedoniju kako primjere u kojima nacionalizam može prerasti u destabilizirajući separatizam, te ističući radikalizaciju političkog krajolika u Srbiji s ciljem povećanja

autonomije Vojvodine. Navode kako bi Republika Srpska kao dio Bosne i Hercegovine s većinskim srpskim stanovništvom mogla također zahtijevati neovisnost ili zajednicu sa Srbijom kao kompenzaciju Srbiji za gubitak Kosova (e – international relations, 2013). Potrebno je naglasiti kako ne postoji znak jednakosti između slučaja Kosova i Republike Srpske, obzirom na povijesne činjenice. Kosovo je uživao autonomiju u Jugoslaviji, dok je Republika Srpska stvorena Daytonskim sporazumom kao kompenzacija Miloševiću. Kosovski Albanci, iako većina bili su izvrgnuti kršenju ljudskih prava i etničkom čišćenju od vladajuće manjine, dok su Srbi u Republici Srpskoj postali većinski narod provedbom etničkog čišćenja teritorija. Upravo navedeni razlozi ne potvrđuju tvrdnju opravdanosti porasta nacionalizma koji bi doveo do stvaranja novih država s obzirom na to da navedeni slučajevi nisu niti slični, a kamoli jednaki.

Na temelju prosrpskih teorija o statusu Kosova, Srbija uz svesrdnu podršku Rusije podnosi rezoluciju na Općoj skupštini UN-a s ciljem provođenja preispitivanja proglašenja neovisnosti Kosova sukladno međunarodnom pravu pred Međunarodnim sudom pravde. Sud 2010. donosi svoje savjetodavno mišljenje, u kojem naravno nije odgovorilo direktno na mnoga pitanja koja je srpska strana očekivala, nego se očituje striktno samo na pitanje koje je pred njega postavljeno. Dakle u odgovoru se izjasnio samo o pitanju smatra li Deklaraciju o nezavisnosti Kosova sukladnom međunarodnom pravu. Srbija je ostala uskraćena za odgovor o zakonitosti odcjepljenja Kosova od Srbije i valjanosti te pravnim učincima priznanja Kosova kao samostalne i neovisne države. Sud svojim odgovorom nije želio ići u širinu okolnosti proglašenja neovisnosti čime je izbjegao mogućnost stvaranja sudske prakse u vidu primjene svog tumačenja i na rješavanje sličnih slučajeva koji se javljaju kod drugih država. Naime, sud je potvrdio da jednostrana Deklaracija o nezavisnosti je u skladu s međunarodnim pravnim normama (Iusinfo, 2010). Upravo time Kosovo je dodatno dobio i međunarodni legalitet svom priznanju neovisnosti.

4.2. Bilateralna priznanja Kosova

Države, u većini, prilikom priznanja neovisnosti Kosova ističu kako je neovisnost temelj regionalnog mira i stabilnosti te se u priznanju pozivaju na elemente ugrađene popravnim odcjepljenjem i stečenim suverenitetom (Bolton, Visoka, 2010: 18). Prvih godina nakon proglašenja neovisnosti pa sve do 2014. godine, Kosovo je steklo znatan broj priznanja, prosječno 10 priznanja godišnje. Nakon 2014. do 2022. nastupa značajan pad, svega 7 priznanja u periodu od 8 godina, prvenstveno kao rezultat sljedeća dva razloga. Prvi se odnosi na činjenicu da su glavi partneri Kosova preusmjerili pažnju na druga goruća pitanja u međunarodnoj politici, dok se drugi razlog tiče samog Kosova koje je promijenilo smjer vanjske politike i diplomacije tako što je fokus stavljen na lobiranje za integraciju u međunarodne organizacije umjesto dosadašnje politike lobiranja za bilateralno priznanje (Berisha, 2019: 8).

Većina priznanja Kosova kao samostalne i neovisne države dolazi od zemalja članica Zapadne multilateralne i regionalne političke, gospodarske i sigurnosne organizacije – NATO i EU. Čak 22 od 27 država članica EU je priznalo Kosovo, dok preostale to nisu učinile zbog vlastitih sebičnih razloga, prvenstveno straha nastalog kao posljedice borbe sa secesionističkim pokretima, kako se time ne bi dovele u situaciju odcjepljenja dijela teritorija od matične zemlje. Iako je odveć jasno kako je slučaj Kosova je *sui generis*, te kao takav ne može postati presedan koji bi ohrabrio pokrete diljem svijeta da se odvoje od matičnih država (Perišić, 2013: 775-776). Do 2022. godine Kosovo je priznalo 116 zemalja od ukupno 193 zemlje članice UN-a. Iako ga je priznalo više od pola članica UN-a, Kosovo još uvijek ne može postati zemlja članica UN-a jer na tom putu ga blokiraju Rusija i Kina kao stalni članovi Vijeća sigurnosti UN-a, koji imaju mogućnost ulaganja veta na odluke UN-a (Anadolu agency, 2022). Nemogućnost pristupanja UN-u se bitno odražava na politički, ekonomski i društveni razvoj Kosova, što se pak ogledava kroz ograničenje za pristupanje raznim regionalnim integracijama, što se dalje negativno odražava na strana ulaganja na Kosovu i integraciju građana Kosova u niz globalnih mreža (Newman, Visoka, 2018: 373). Kosovo pred sobom ima veliki izazov koji uključuje borbu za svoj međunarodni položaj u kojem će biti priznat od svih država, što mu donosi benefit u vidu sigurnosti i stabilnosti, koji dalje vode prema ekonomskom napretku.

4.3. Kampanja povlačenja priznanja pod vodstvom Srbije

Nedostatak novih priznanja ogleda se i u činjenici da Srbija aktivno provodi kampanju povlačenja priznanja kako bi ostvarila ciljeve na unutarnjoj političkoj sceni jer gospodarski Kosovo nije toliko bitno, koliko simbolički prvenstveno Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Kampanja koju sponzorira Vlada Srbije, naravno uz svesrdnu podršku tihog partnera Rusije, ima za ispuniti nekoliko temeljnih ciljeva.

Jedan od ciljeva je oslabiti položaj Kosova u dijalogu sa Srbijom koji se odvija pod pokroviteljstvom EU. Naime, Srbija sudjeluje u dijalogu samo sa svrhom vraćanje na „staro“ gdje je Kosovo dio Srbije, a ne neovisna država, obzirom da ističu kako se dijalog ne odvija između dviju ravnopravnih država. Kampanja također ima za cilj zaustavljanje daljnjih priznanja čija se uspješnost već može vidjeti kroz smanjen broj novih priznanja posljednjih godina, što Kosovu predstavlja dodatno ograničenje s obzirom na to da nema dovoljan broj priznanja, čime mu se onemogućuje pristupanje međunarodnim organizacijama kao što je slučaj nemogućnosti pristupanja INTERPOL-u, UNESCO-u i Vijeću Europe. Osim toga, cilj srpske diplomacije je i smanjiti broj priznanja na manje od 97 članica UN-a tako da potiču države koje su već priznale Kosovo na povlačenje priznanja, čime bi Kosovo prestalo biti zemlja promatrač UN-a i time izgubilo sve izgleda da postane zemlja članica UN-a (Berisha, 2019: 12). Srpska strana često u diplomaciji koristi i ističe argument kako je potpuno jasno kako Kosovo nije suvereno i međunarodno priznato u skladu s međunarodnim pravom, jer da je drugačije, Kosovo bi već bio punopravni član Ujedinjenih naroda (slobodnaevropa, 2018).

Kampanja koju financira Srbija, postaje javna 2017., kad je više nego očito postao jasan utjecaj Srbije, posredno Rusije, na odluke drugih država o priznanju Kosova. Potvrda navedenih činjenica dolazi u vidu povlačenja priznanja Kosova od strane malih otočnih država. Prva država koja je povukla priznanje još 2017. je Surinam, nakon čega je slijede Burundi, Papua Nova Gvineja, Lesoto, Komori, Dominika, Grenada, Somalsko otočje, Madagaskar, Palau, Togo, Srednjoafrička Republika i Gana. Zanimljivost koja je uslijedila nakon povlačenja priznanja se ogleda u činjenici da svim državama ukinut vizni režim za ulazak u Rusiju i Srbiju, dok Surinam ima i dodatno potpisan sporazum o uspostavljanju odnosa s Rusijom, a Madagaskar sporazum o vojnoj suradnji s Rusijom (slobodnaevropa, 2019). S obzirom na to da navedene države zbog svog geopolitičkog položaja nisu interesantne velikim državama poput

Rusije, jasno je kako sporazumi ovog tipa su sklopljeni kao kompromis ili neka vrsta protuusluge, jer iako se radi o malim i političkim irelevantnim državama, bitno je u cijeloj priči to da su članice UN-a i kao takve posjeduju pravo glasa na Općoj skupštini UN-a. Kampanju 2019. je obilježio i skandal u vidu korupcije gdje je izaslanik srpskog ministra vanjskih poslova podmitio ministra vanjskih poslova Srednjoafričke Republike s 340 000 dolara, u zamjenu za povlačenje priznanja, što dovoljno govori do kojih granica se ide kako bi ostvarili svoj cilj (Berisha, 2019: 12).

U jeku srpske kampanje povlačenja priznanja, kosovski politički predstavnici nisu znali adekvatno reagirati. Prvotno su umanjivali njen značaj, iako je bilo i više nego očito kako kampanja utječe na broj priznanja neovisnosti i samu međunarodnu ulogu kosovske države. Nesnalaženje, neznanje ili nepostojanje političkih aktera koji su dorasli zadatku, obilježja su kosovske političke situacije. Naime, Kosovo je od proglašenja neovisnosti, obilježeno stalnim krizama nastalim kao rezultat konflikta vlade i oporbe po brojnim pitanjima od formiranja vlade, lokalnog otpora dijalogu za normalizaciju odnosa između Kosova i Srbije pod pokroviteljstvom EU, uvjetovanja i pritiska EU i partnera da se provedu reforme institucija i provede borba protiv korupcije i organiziranog kriminala, pa do socio-ekonomskih problema kad je riječ o zaposlenosti, migracijama i rastu vjerskog ekstremizma.

Međutim, relativna politička stabilnost koja je postojala na Kosovu između 2008. i 2014. rezultirala je u suglasnosti s najvećim brojem priznanja, kao i značajnim napretkom u pogledu članstva u regionalnim i međunarodnim organizacijama. U tom periodu, Kosovo se uspješno pridružilo nizu međunarodnih i regionalnih organizacija kao što je Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond, Regionalni savjet za suradnju i Europska banka za obnovu i razvoj. Nakon 2014., dolazi do paralize u međunarodnim odnosima gdje je Kosovo postao zatočenik vlastite unutarnje politike koju su obilježili česti izborni ciklusi i nemogućnost formiranja vlade. Nepostojanje političke stabilnosti, rezultiralo je gubljenjem dragocjenog vremena za pozicioniranje Kosova na međunarodnom planu kroz nova priznanja neovisnosti. Ovakav razvoj situacije doveo je do preispitivanja sposobnosti kosovskih institucija da samostalno vode državu, ali neposredno veći utjecaj je imalo na sposobnost Kosova da se posveti u potpunosti lobiranju za nova priznanja i razvoju postojećih diplomatskih odnosa (Kosovo 2.0, 2018).

Pod pritiskom javnosti, uslijed nastalog straha za budućnost države, vlada odlučnije kreće u borbu protiv srpske kampanje. Kao odgovor na srpski pokušaj diskreditacije i destabilizacije Kosova na međunarodnom planu u vidu neprimanja Kosova u Interpol (Deutsche Welle, 2018), vlada 2018. donosi mjeru o 100% carine na proizvode uvezene iz Srbije i Bosne i Hercegovine kako bi gospodarskim sankcijama utjecala na daljnji tijek kampanje (Berisha, 2019: 12). Tek početkom 2020., pod posredstvom SAD-a, ostvaren je napredak i dolazi do dogovora da se mjera ukine čime su se opet normalizirali trgovinski odnosi navedenih zemalja (Anadolu agency, 2022). Mjera u potpunosti nije zadovoljila svoj politički cilj s obzirom na to da se inzistiralo od Srbije pisano jamstvo kojim će ona zatražiti od zemalja koje su povukle priznanje Kosova ponovno priznanje, ali ipak je imala učinak jer njome se oslabila srpska kampanja povlačenje priznanja.

Jednostavno ekonomski gledano, kad nema prihoda, nema ni potrebnih sredstava za rashode, čime izostaje rezultat poslovanja koji se u ovom slučaju ogleda u smanjenom broju priznanja. Zapravo to znači kako se kampanju financira novcem poreznih obveznika, a s obzirom na situaciju gdje je izvoz bio opterećen visokom carinom, smanjio se dotok novca – input u vladin proračun čime je i smanjena mogućnost provođenja kampanje – proces, što je za rezultat imalo stagniranje kampanje povlačenja priznanja – output.

Aktivnijim uključivanjem SAD-a u odnose Kosova i Srbije rezultiralo je novim sporazumom koji je vodio normalizaciji odnosa dviju država. Dakle, krajem 2020., SAD-e je posredovao sklapanju Sporazuma o ekonomskoj normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije koji je prvenstveno bio ekonomske naravi, iako se Srbija obvezala kako će stati s kampanjom sprječavanja priznanja, a Kosovo obvezuje kako neće pristupati u međunarodne organizacije dok se u potpunosti ne regulira njegov status – konkretno, priznanje od strane Srbije. Osim toga sporazum je predvidio postojanje tzv „mini schengenske zone“ koja uključuje Srbiju, Albaniju, Sjevernu Makedoniju i Kosovo, a kojoj je za cilj je bilo jačanje ekonomskih odnosa na način da se omogući slobodno kretanje ljudi (korištenje osobne iskaznice do kraja 2021.), kapitala, dobara i usluga. Također, obje države su se obvezale za jači angažman u traženju nestalih tijekom proteklih sukoba, te jačanje vjerskih, rodni i spolnih sloboda. (Sudar, Guštin, 2022: 122-123).

Iako su se obvezale sporazumom, obje države nisu ga u potpunosti ispunile; ipak ključne obveze poput moratorija na kampanju povlačenja priznanja i uspostave diplomatskih odnosa su

ispoštivale. Također, obje strane naglasile kako će poštivati potpisani sporazum, iako i dvije godine od potpisa nisu učinile sve da i ispune potpisano (slobodnaevropa, 2021).

4.4. Uloga EU

Jasno je da postoji duboka podjela u mišljenjima oko neovisnosti Kosova, no ono što je zbilja važno za Kosovo, nakon što je izborilo neovisnost, je stabilizacija ove male i krhke, ratom izmučene države s obzirom na to da situacija na Kosovu ima veliki utjecaj na sigurnost Zapadnog Balkana, predgrađa zapadne Europe. Upravo zbog toga EU ima ogroman interes da u svom susjedstvu ima stabilno i sigurno okružje, bez potencijalnih žarišta sukoba. Iako u stvaranju neovisnosti Kosova vodeću ulogu imao NATO sa SAD-om kao inicijatorom djelovanja, EU se istakla u poslijeratnom procesu stabilizacije novoosnovane države.

S obzirom na to da EU predstavlja savez država koje su međusobno povezane prvenstveno ekonomski, posve je logično da njena uloga na Kosovu bude ekonomske prirode. Upravo EU se pokazala kao glavni motor izgradnje Kosova pri čemu je uložila više od 1,5 milijardi eura u obnovu, reformu javne uprave, vladavinu prava, održivu ekonomsku reformu, obrazovanje, poljoprivredu, društveni razvoj, civilno društvo i medije i mnoge druge ključne oblasti na Kosovu. Pored toga, Misija vladavine prava Europske unije na Kosovu (EULEX) Europske sigurnosne i obrambene politike (ESDP), pruža podršku relevantnim institucijama vladavine prava na Kosovu na njihovom putu prema povećanoj efikasnosti, održivosti, multietničnosti i odgovornosti, bez političkog miješanja i u potpunosti u skladu s međunarodnim standardima ljudskih prava i najboljim europskim praksama.

Također, EU je pružala podršku Kosovu u okviru različitih financijskih instrumenata, uključujući pomoć Europske zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju (CARDS), Europsku makrofinancijsku pomoć (e-MFP) i humanitarnu pomoć. U samom početku, pomoć EU se fokusirala na akcije izvanredne pomoći i obnovu, dok sada je fokusirana na promociju kosovskih institucija, održivog ekonomskog razvoja i europske budućnosti Kosova. EU je također aktivna na Kosovu preko svog specijalnog predstavnika (SPEU), koji nudi savjete i

podršku Vladi Kosova, koordinira prisustvo EU i promovira ljudska prava i osnovne slobode (European External Action Service, 2021).

Osim izravnog djelovanja na teritoriju Kosova, EU se angažirala na stvaranju dijaloga Srbije i Kosova koji bi doveo do trajnog mira i stabilnosti u regiji. Kao rezultat angažmana potpisan je u lipnju 2013. Bruxelleski sporazum kojim se napravio iskorak u odnosima dviju država. Sporazumom se Kosovo obvezalo poštivati prava srpske manjine na sjeveru države omogućavanjem ravnopravnosti, pravde, poštenja, prava na političku participaciju i prava na samoopredjeljenje, a Srbija iako nije priznala Kosovo ipak je započela normalizaciju odnosa. Slijedom toga, Europsko vijeće odlučilo je u lipnju 2013. otvoriti pregovore s Kosovom o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju koji je stupio na snagu 1. travnja 2016. Buduća integracija Kosova u EU, baš kao i integracija Srbije i dalje je usko povezana s dijalogom na visokoj razini između Kosova i Srbije koji potpomaže EU, a koji bi trebao rezultirati pravno obvezujućim sveobuhvatnim sporazumom o normalizaciji odnosa (europarl.europa.eu, 2021).

Dijalog Srbije i Kosova uz posredovanje EU odavno je trebao biti uspješno zaključen, no tek u kolovozu 2022. uz pomoć SAD-a je došlo do značajnog napretka. U svjetlu trenutne geopolitičke situacije, gdje vjerni srpski saveznik, Rusija, već mjesecima ratom uništava Ukrajinu, Srbija se našla u situaciji gdje mora napraviti kompromis kako bi ostvarila svoj cilj, postati članicom EU. Iskorak je napravljen u pregovorima jer napokon su postigli dogovor o slobodi kretanja u dijelu koji se tiče osobnih iskaznica, čime je i indirektno Srbija priznala Kosovo. Tom prilikom srpski predsjednik Aleksandar Vučić naglašava „kako se to ne može tumačiti kao priznavanje neovisnosti Kosova, ne prejudicira konačni status Kosova i ne predstavlja odustajanje Srbije od Rezolucije 1244 Savjeta sigurnosti Ujedinjenih naroda“ (slobodnaevropa, 2022). S obzirom na to da Srbija i dalje ustraje u nepriznavanju Kosova, s druge strane niti Kosovo ne poduzima sve kako bi omogućilo veću autonomiju srpskoj manjini, prvenstveno zbog rizika kako ne bi dobivenu autonomiju iskoristili za odcjepljenje od Kosova i ujedinjenje sa Srbijom.

Dogovor je predstavljen kao korak izgradnje povjerenja i nešto što može u budućnosti utjecati na život građana, bez obzira na različito gledanje statusa Kosova. Međutim i na Kosovu i u centralnoj Srbiji se njeguje duh populističkog načina komunikacije. Zbog toga je javnosti, koja se stalno podgrijava za konflikt i antagonizira prema kosovskim Albancima/Srbima, teško priopćiti da je potpuno u redu, bez obzira na različite realnosti i političke stavove prema nekom

pitanju, da se ljudi slobodno kreću s onim dokumentima koje posjeduju (Deutsche Welle, 2022). Iako su obje strane napravile iskorak, i dalje ostaje nespремnost i nepostojanje političke volje za potpuni dogovor.

5. ZAKLJUČAK

Godine međunarodnih misija za izgradnju države koja treba omogućiti mir, kao i izgradnja mira kako bi se pomoglo kreiranje države, rezultirali su stvaranjem države koja je opterećena teškom prošlošću i uvelike ovisna o geopolitičkim zbivanjima. Upravo geopolitička situacija diktira pozornost i utjecaj međunarodnih aktera na situaciju na Zapadnom Balkanu, kojeg je Kosovo dio. Međunarodne misije, kao što su UNMIK i EULEX, i lokalne etno-nacionalističke elite nisu bile uspješne u tome da oslobode lokalno stanovništvo strukturnog nasilja. Unatoč činjenici kako su napravljeni veliki iskoraci omogućavanjem pravde, poštenja, prava na političku participaciju i prava na samoopredjeljenje i dalje ostaje veliki izazov u vidu omogućavanja ravnopravnosti.

Povijest odnosa Srba i kosovskih Albanaca je opterećena sukobima, iz čega proizlazi da obje nacije sebe doživljavaju žrtvama, a drugu stranu ugnjetavačima. Činjenica je kako obje nacije kada su bile u poziciji vlasti su poticale i provodile represiju one druge. Od davne 1878. pa do danas su živjeli u vječitom sukobu, bez ikakvog pokušaja da žive zajedno kao ravnopravni građani, u civilnoj državi uređenoj po liberalnim načelima, u kojoj bi i srpski i albanski jezik imali ravnopravan položaj u vladi, upravi i obrazovanju, u kojoj bi se slavila zajednička povijest umjesto da je razlog razdora i u kojoj bi se vladavina prava poštivala toliko da bi se prihvaćala kao normalna pojava (Ramet, 2009: 680). Politička elita nikad nije kritički sagledala međusobne odnose, nego radila upravo suprotno, poticala je stanje sukoba koji je vodio jačanju njihove moći i utjecaja na poziciji vlasti. Onog trenutka kad sukob je prešao u krizu obilježenu nasiljem i etničkim čišćenjem većinskog stanovništva od strane manjine, međunarodna zajednica predvođena SAD-om je odlučila dokinuti takve odnose. Rezultat intervencije je vidljiv u stvaranju neovisnog Kosova, koji više nije srpska pokrajina, nego samostalna država.

Posebnost intervencije se ogledala u činjenici da nije autorizirana od strane UN-a, ali nužnost interveniranja uslijed nemogućnosti pronalaska političkog dijaloga među sukobljenim stranama je zahtijevalo djelovanje međunarodne zajednice. Intervencijom Zapada su stvoreni preduvjeti za stabilizaciju regije, na način da se rasporede međunarodne snage na teritoriju Kosova te preuzmu upravu područjem do trenutka kad se uspostave institucije potrebne za funkcioniranje društva. Iako međunarodna uprava trebala biti privremenog karaktera, ona je zbog prirode

odnosa sukobljenih strana još uvijek prisutna na teritoriju Kosova, koje je još 2008. proglasio neovisnost. Proglašenje neovisnosti i stvaranje nove države, bio je logičan potez nakon oduzimanja statusa autonomnosti čime je Kosovo prisilno zadržano u zajednici država koje predvodi Srbija - SRJ, iako je posve očito bilo da je raspadom SFR Jugoslavije prestala postojati zajednica država. Navedene činjenice ističu jedinstvenost slučaja Kosova, koje je i prepoznala međunarodna zajednica te podržala neovisnost Kosova kao *sui generis* slučaj stvaranja nove države, obzirom da okolnosti u kojima se Kosovo našlo ne mogu primijeniti niti na jedan drugi etnički sukob u svijetu zbog svojih posebnosti.

Stav zapadnih sila prema Kosovu kao *sui generis* slučaju ogleda se i u broju bilateralnih priznanja koje je u kratkom roku od proglašena neovisnosti steklo, iako prosrpska strana uporno demantira postojanje *sui generis* slučaja. Argumenti kojima oni žele dokazati da Kosovo nije slučaj *sui generis* se temelje na tvrdnjama kako neovisnost Kosova je direktan rezultat jednostrane vojne intervencije NATO-a 1999. bez odobrenja UN-a, kojim je Zapad uspješno demonstrirao moć u cilju narušavanja teritorijalnog jedinstva Srbije i osiguranja neovisnosti Kosova. Ono što propuštaju u argumentaciji se odnosi na činjenicu kako je raspadom SFRJ prestala pravna osnova za zajednicu sa Srbijom, obzirom da nije postojala volja većinskog stanovništva Kosova za suživot u takvoj zajednici. Zapravo, posve je jasno kako se takva selektivna tumačenja ne mogu ozbiljno razmatrati, jer neovisno tumačenje povijesni činjenica potvrđuju postojanje opravdanosti statusa Kosova kao *sui generis* slučaja u međunarodnim odnosima.

Dakle, neosporno je proglašenje neovisnosti Kosova i međunarodno priznanje, ali kako bi opstao kao novoosnovana država potreban je veći angažman međunarodne zajednice, jer očito je kako bez pomoći izvana Kosovo samo ne može to ostvariti. U cilju stabilizacije regije, potrebno je proaktivnije djelovati na razvoju dijaloga Srbije i Kosova u cilju postizanja sporazuma kojim Srbija konačno bilateralno priznaje Kosovo. Paralelno s razvojem dijaloga, nužno je konsolidirati u potpunosti društvo i ekonomiju Kosova čime se stječe dodatan element stabilnosti u regiji Zapadnog Balkana. Društvo mora biti spremno odreći se starih navika kojima dominira nepotizam, korupcija i kriminal, te prihvatiti vladavinu zakona koje će biti podloga za ekonomski razvoj. U sadašnjoj situaciji, zbog ekonomske pozicije Kosova, vlada velika nezaposlenost među mladima koji u takvoj situaciji izlaz nalaze u odlasku iz države. Odlazak mladih i obrazovanih stvorit će dugoročno problem jer za razvoj društva u cjelini potrebni su educirani ljudi koji potpomažu razvoj i napredak. Ako se dovede u situaciju masovnog odljeva

stručnog kadra, to će dovesti do nedostatka kvalificiranog kadra koji je sposoban provesti potrebite reforme kojima se osigurava ekonomski napredak. Ako izostane ekonomski napredak, javlja se plodno tlo za jačanje ekstremizma koji ponovo može dovesti državu stanje sukoba i nemira.

Stoga, u cilju dugoročno stabilne regije Zapadnog Balkana nije dovoljno priznati novoosnovanu državu, nego je potrebno poduzeti sve mjere koje će dovesti do stabilizacije, mira i ekonomskog napretka društva i države u cjelini. Samo stabilne države mogu biti jamac stabilnih međunarodnih odnosa.

LITERATURA

Knjige:

1. Albright, M. (2005), *Memoari državne tajnice*. Profil International. Zagreb
2. Božinović, D. (2000), *Uzajamna tranzicija NATO-EU: jugoistok Europe*, Zagreb: Topical
3. Ibler, V. (1987), *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Zagreb, Informator
4. Madej, M., (2020), *Western Military Interventions After The Cold War Evaluating the Wars of the West*, London, Routledge
5. Oppenheim, L, Roxburgh, R. (2005), *International Law: a Treatise*, Clark, New Jersey, The Lawbook Exchange
6. Ramet, S.P. (2009), *Tri Jugoslavije, izgradnja države i izazov legitimacije, 1918. – 2005*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga
7. Štavljanin, D. (2009), *Hladni mir (Kavkaz i Kosovo)*, Prag/Beograd, Radio Slobodna Evropa / Čigoja Štampa
8. Vlasi, A. (2016), *Kosovo, početak raspada*, Sarajevo, TKD Šahinpašić
9. Vukadinović, R. (1999), *Sigurnost na jugoistoku Europe*, Varaždin, Interland

Članci:

1. Bolton, G., Visoka, G. (2010), *Recognizing Kosovo's independence: Remedial secession or earned sovereignty?*, SEESOX Occasional Paper, No. 11/10. Oxford: Centre for European Studies, University of Oxford.

2. Cakolli, E. (2020), *Kosovo: između univerzalnog nepriznanja i „povlačenja priznanja“*. Priština: Demokratski institut Kosova i Zaklada Konrad Adenauer.
3. Caratan, B. (1999), *NATO i Kosovo: Geneza problema i mogućnosti rješavanja krize*. *Politička misao*, 36 (2), 3-14.
4. Giba, M. (2017). *Posthladnoratovska diplomacija prinude – Balkanski ratovi i „odmetnute” države: Bosna, Kosovo, Afganistan i Irak*. *Međunarodne studije*, XVII (1-2), 11-36.
5. Ibler, V. (1992). *Pravo naroda na samoodređenje i zloupotreba tog prava*. *Politička misao*, 29 (2), 53-80.
6. Jurilj, L. (2017), *Država kao subjekt međunarodnoga prava s posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu*. *Mostariensia*, 21 (2), 117-134.
7. Jurilj, M. i Galić, D. (2012), *Usporedba djelovanja UN-a i SAD-a u procesu izgradnje država: slučaj Kosova i Iraka*. *Hum*, (9), 412-434
8. Kulenović, T. (1998), *Koliko je Kosovo ravno: neki politički, društveni i vojni aspekti kosovskog sukoba*. *Polemos*, I (2), 99-109.
9. Lauterpacht, H. (2012), *Recognition in International Law*, United Kingdom: Cambridge University Press, 26-31.
10. Malazogu, L. (2007). *Kosovo: The Unprecedented State*, *Kosovar Institute for Policy Research and Development*. Policy Brief Series 6.
11. Marijan, I. (2021), *Kosovo i Abhazija – pitanje neovisnosti*. *Polemos*, XXIV (48), 63-79.
12. Newman, E., Visoka, G. (2018), *The Foreign Policy of State Recognition: Kosovo's Diplomatic Strategy to Join International Society*, *Foreign Policy Analysis*, Volume 14, Issue 3, 14: 367-387
13. Pavković, A. (2013), *Otcepljenje, nasilje i državni razlog*. *Političke perspektive*, vol. 3, br. 2, str. 7-22.

14. Perišić, P. (2013), *Pravo naroda na vanjsko samoodređenje izvan kolonijalnog konteksta i slučaj proglašenja nezavisnosti Kosova*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 34 (2), 761-783.
15. Sudar, V. i Guštin, M. (2022), *Neovisnost Kosova – 13 godina poslije*. Paragraf, 6 (1), 99-132.
16. Tatalović, S. (1999), *Prijeratni prijedlozi za Kosovo*. Politička misao, 36 (2), 51-60.
17. Tierney, S. (2015), *Je li Pandorina kutija konačno otvorena? Kosovo i neobična sudbina teze o dekolonizaciji u međunarodnom pravu samoodređenja*. Politička misao, 52 (1), 79-110.
18. Visoka, G., Doyle, J. and Newman, E. (Ed.). (2020), *Routledge Handbook of State Recognition*, London: Routledg, 241-255

Mrežni izvori:

1. Anadolu agency (2022) *ANALIZA - Četrnaest godina nezavisnosti Kosova* Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/analiza-vijesti/analiza-%C4%8Detrnaest-godina-nezavisnosti-kosova/2504927> Pristupljeno 12.07.2022. godine.
2. Anadolu agency (2022) *Danas stupila na snagu odluka Vlade Kosova o ukidanju taksi BiH i Srbiji* Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/ekonomija/danas-stupila-na-snagu-odluka-vlade-kosova-o-ukidanju-taksi-bih-i-srbiji/1787498> Pristupljeno 29.07.2022.
3. Bbc.com (2022) *Kosovo i godišnjica proglašenja nezavisnosti: Šta je ostalo od Ahtisarijevog plana?* Dostupno na: <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-60348867> Pristupljeno 17.07.2022. godine.
4. Deutsche Welle (2018) *Posljedice odbijanja članstva Kosova u Interpolu* Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/posljedice-odbijanja-%C4%8Dlanstva-kosova-u-interpolu/a-46381645> Pristupljeno 29.07.2022.

5. Deutsche Welle (2022) *Sporazum Srbije i Kosova: Zar je važno tko je kome popustio?* Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/sporazum-srbije-i-kosova-zar-je-va%C5%BEno-tko-je-kome-popustio/a-62961122> Pristupljeno 29.08.2022
6. e – international relations (2013) *Should Kosovo Become Independent?* Dostupno na: <https://www.e-ir.info/2013/11/18/should-kosovo-become-independent/> Pristupljeno 12.07.2022. godine.
7. Enciklopedija *Priznanje države*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50488> Pristupljeno 28.08.2022.
8. Europarl.europa.eu (2021) *Zapadni Balkan* Dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_5.5.2.pdf Pristupljeno 29.07.2022.
9. European External Action Service (2021) *Evropska unija i Kosovo* Dostupno na: https://www.eeas.europa.eu/kosovo/evropska-unija-i-kosovo_sr?s=321#10929 Pristupljeno 29.07.2022.
10. Iusinfo (2010) *ICJ: kosovska neovisnost nije kršenje međunarodnog prava* Dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/dnevne-novosti/7261> Pristupljeno 13.07.2022. godine.
11. Kosovo 2.0 (2018) *Nastajanje Kosova: nezavisnost, legitimitet, budućnost* Dostupno na: <https://kosovotwopointzero.com/sr/nastajanje-kosova-nezavisnost-legitimitet-buducnost/> Pristupljeno 29.07.2022.
12. Nato.int (2022) *Uloga NATO-a na Kosovu* Dostupno na: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/Part4.pdf> Pristupljeno 17.07.2022. godine.
13. Nato.int *ULOGA SAVEZA U OPERACIJAMA OČUVANJA MIRA I POTPORE MIRU. POGLAVLJE 14 Sukob na Kosovu i uloga KFOR-a*. Dostupno na: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/Part4.pdf> Pristupljeno 13.12.2021. godine.
14. Prishtinainsight.com (2017) *Two sides of the historical mistake* Dostupno na: <https://prishtinainsight.com/two-sides-historical-mistake/> Pristupljeno 17.07.2022. godine.

15. Slobodnaevropa (2018) *Da li je srpska kampanja za povlačenje priznanja Kosova dala rezultate?* Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/most-polemika-hasani-milivojevic/29683105.html> Pristupljeno 29.07.2022.
16. Slobodnaevropa (2019) *'Ruska veza' u navodnom povlačenju priznanja Kosova?* Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/30073173.html> Pristupljeno 29.07.2022
17. Slobodnaevropa (2021) *Šta jeste i šta nije sprovedeno? Godinu dana od Vašingtonskog sporazuma* Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-kosovo-vasingtonski-sporazum-godisnjica/31441885.html> Pristupljeno 29.07.2022.
18. Slobodnaevropa (2021) *Briselski blog: Dijalog Srbije i Kosova koji se ne završava* Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/briselski-blog-dijalog-srbija-kosovo/31621660.html> Pristupljeno 29.08.2022.
19. Slobodnaevropa (2021) *Briselski blog: Dijalog Srbije i Kosova koji se ne završava* Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/briselski-blog-dijalog-srbija-kosovo/31621660.html> Pristupljeno 29.08.2022.
20. Slobodnaevropa (2022) *Postignut dogovor Srbije i Kosova o ličnim dokumentima* Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/postignut-dogovor-srbija-kosovo-licna-dokumenta/32007169.html> Pristupljeno 29.08.2022.

SAŽETAK

U radu se analizira status Kosova kao subjekta međunarodnih odnosa. Prema konvenciji iz Montevidea iz 1993. kako bi bila subjekt međunarodnog prava država mora zadovoljiti sljedeća četiri kriterija: stalno stanovništvo, teritorij, vladu i stupanje u odnose s drugim državama. Unatoč postojanju spomenutih kriterija u mnogim slučajevima članstvo u Ujedinjenim narodima smatra se izrazom univerzalnog priznanja države. Jednostrano proglašenje neovisnosti Kosova uslijedilo je nakon pregovora koje je predvodio posebni izaslanik glavnog tajnika UN-a Martti Ahtissari u veljači 2008., a Međunarodni sud pravde izdao je savjetodavno mišljenje u srpnju 2010. kojim je utvrđeno da proglašenje neovisnosti nije prekršilo nijednu važeću normu međunarodnog prava. Unatoč tome pet država članica Europske unije nije priznalo Kosovo, kao ni veliki broj država članica UN-a, od kojih i dvije stalne članice Vijeća sigurnosti. Cilj rada je odgovoriti na pitanje predstavlja li Kosovo subjekt međunarodnih odnosa ili je riječ o *sui generis* slučaju?

Ključne riječi: nastanak države, neovisnost, *sui generis* slučaj, Kosovo, međunarodna zajednica

Abstract

The paper analyzes the status of Kosovo as a subject of international relations. According to the 1993. Montevideo Convention, in order to be a subject of international law, a state must meet the following four criteria: permanent population, territory, government, and entering into relations with other states. Despite the existence of the mentioned criteria, in many cases membership in the United Nations is considered as an expression of universal recognition of the state. Kosovo's unilateral declaration of independence followed negotiations led by the UN Secretary-General's Special Envoy Martti Ahtissari in February 2008 and consequently, an advisory opinion was brought in July 2010 by the International Court of Justice which that found that the declaration of independence did not violate any applicable norms of international law. Despite this, five EU member states did not recognize Kosovo, as did a large number of UN member states, two of which are permanent members of the Security Council. The aim of

the paper is to answer the question whether Kosovo is a subject of international relations or is it a *sui generis* case?

Keywords: foundation of the state, independence, *sui generis* case, Kosovo, international community